A`jiniyaz atındag`ı NMPİ geografiya kafedrasınının` baslig`i p.i.k. R.Gaipovanin` 3-a Geografiya ha`m ekonomikaliq bilim tiykarları qa`niygeligi toparı ushın «Geografiyani oqitiw metodikasi» pa`ninen ashıq sabaq slaydı

Tema: Geografiya ta`liminde oqiw qurallari kartografiyaliq texnologiyalari

2010

Tema: Geografiya ta`liminde oqiw qurallari kartografiyaliq texnologiyalari

Jobası:

- *Uliwma kartografiyaliq tu`sinikler ha`m sha`rtli belgiler ha`m olardi qollaw*
- *Geografiyaliq atlaslar ha`m olardin` tu`rleri.*
- *Mektep geografiyaliq kartalarinin` tu`rleri.*
- *Geografiya sabaqlarinda kartanin` orni, roli ha`m a`hmiyeti.*

HAQIDAGI TASAVVURLARINING O'ZGARISHI

ERUNIYNING DUNYO KARTASI (XI a.)

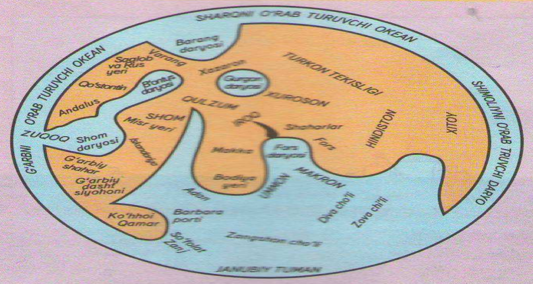

O'rta Osiyo geograf-olimi Abu Rayhon Beruniy (973–1048) O'rta Osiyoda birinchilardan bo'lib Yerning shar shaklidaligi haqidagi farazini aytgan.

MERKATOR ATLASIDAN DUNYO KARTASI SXEMASI (XVI a.)

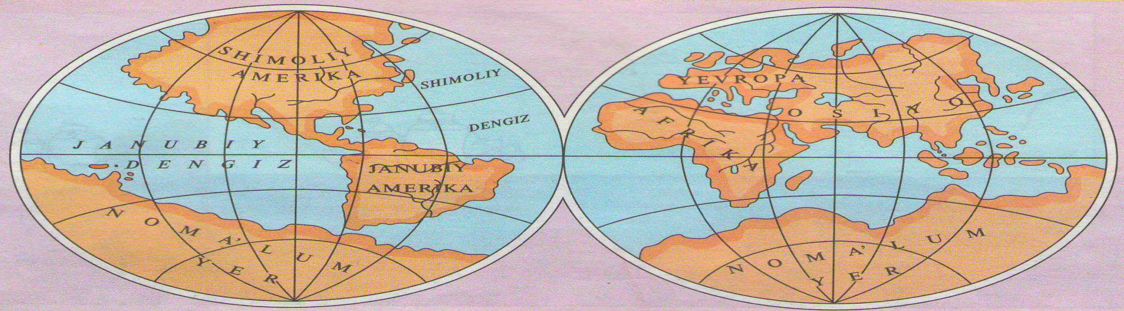

Bu vaqtga kelib Amerika X.Kolumb tomonidan kashf etilgan va F.Magellanning dunyo aylana sayohati tugagan bo'lib, Yerning shar shaklidaligi tasdiqlangan.

BEXAYM GLOBUSI (XV a.)

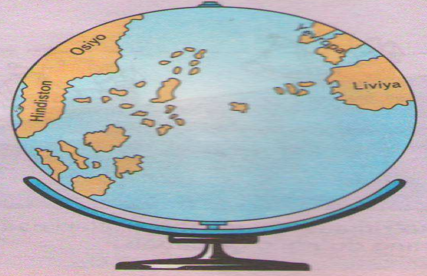

Nyurnberglik M.Bexaym globusi Yer haqidagi
uyuk geografik kashfiyotlardan oldingi
asavvurlarni aks ettirgan, shuning uchun unda
merika va Avstraliya tasviri yo'q.

YARIMSHARLARNING HOZIRGI KARTALARI

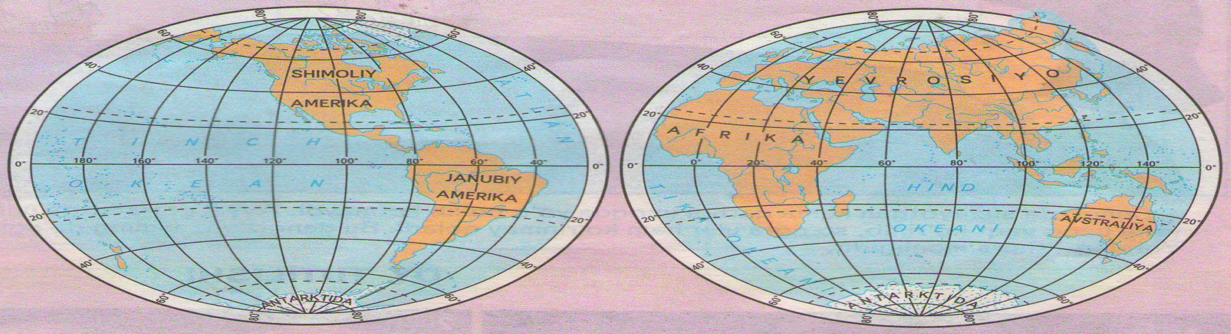

BUYUK GEOGRAFIK KASHFIYOTLAR

16 YER YUZASINING GEOGRAFIK KARTADA TASVI

YERNING O'LCHAMLARI

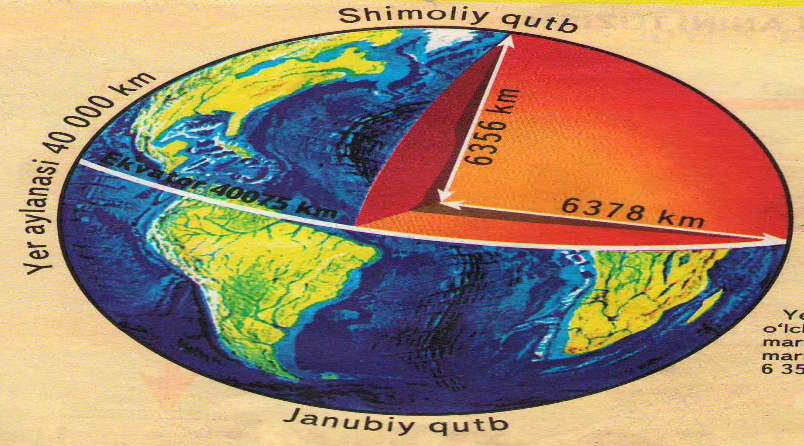

Yer yurasining maydoni 510 mln. km^2

Yerning shakli shardan farq qilishi aniq o'lchamlar bilan aniqlangan: Yerning markazidan ekvatorgacha masofasi 6 378 km, markazidan qutblargacha 22 kmga kam bo'lib 6 356 kmga teng.

GLOBUS - YERNING MODELI

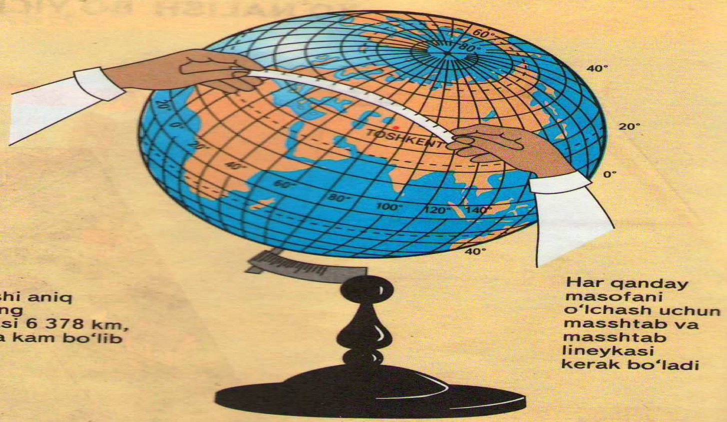

Har qanday masofani o'lchash uchun masshtab va masshtab lineykasi kerak bo'ladi

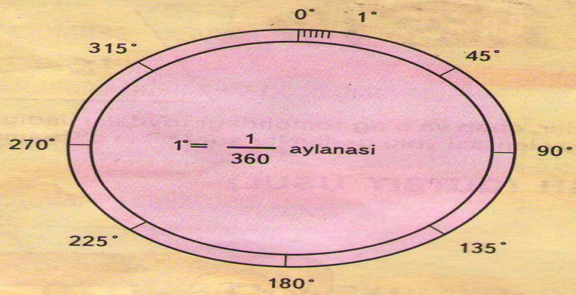

1° yoy 1/360 soat aylanasiga teng deb olinadi.

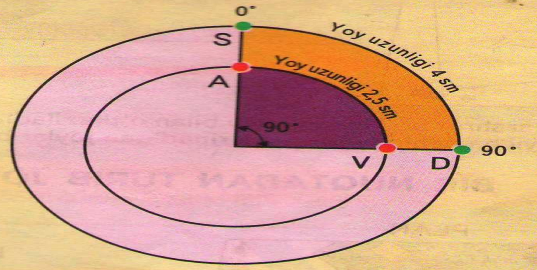

Bir xil darajaga ega AV va SD yoyning uzunligi bir xil emas: AV yoy, SD yoyga qaraganda qisqaroq.

Parallellar	0	10	20	30	40	50	60	70	80	90
Uzunlik 1° kmda	111	110	104	97	85	72	56	38	19	0

1° har qanday meridian uzunligi 20000 : 180 = 111 kmga teng.

1° parallellar uzunligi ekvatordan qutblargacha bir xil emas.

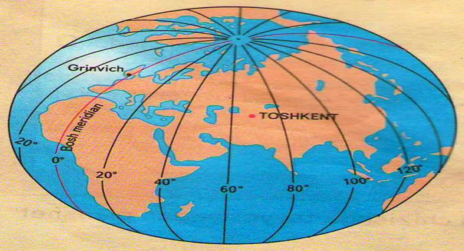

Meridianlar

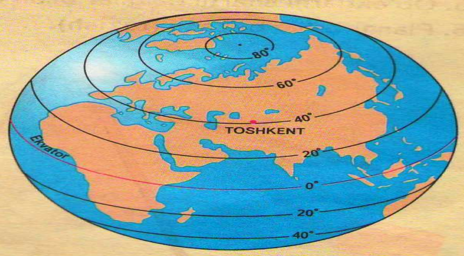

Parallellar

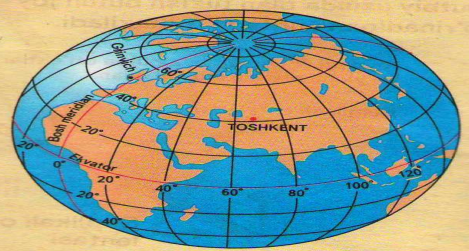

Daraja to'ri

GLOBUSDAN KARTAGA

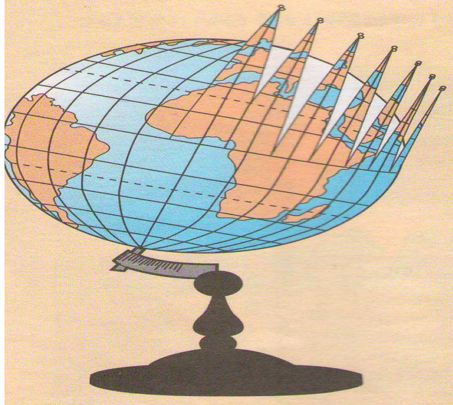

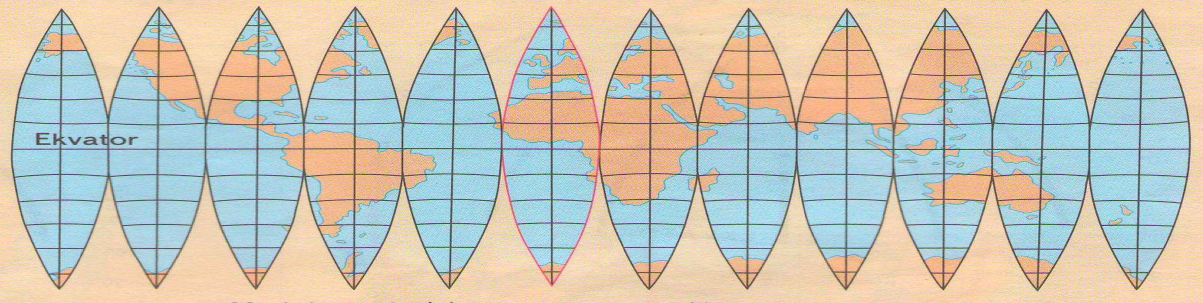

Meridianlar bo‘yicha zonalarga bo‘lingan globus yuzasi

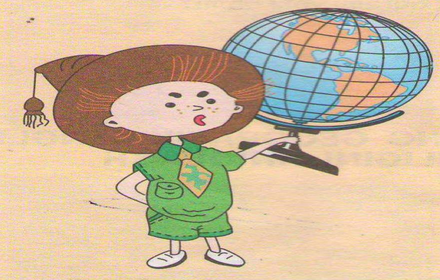

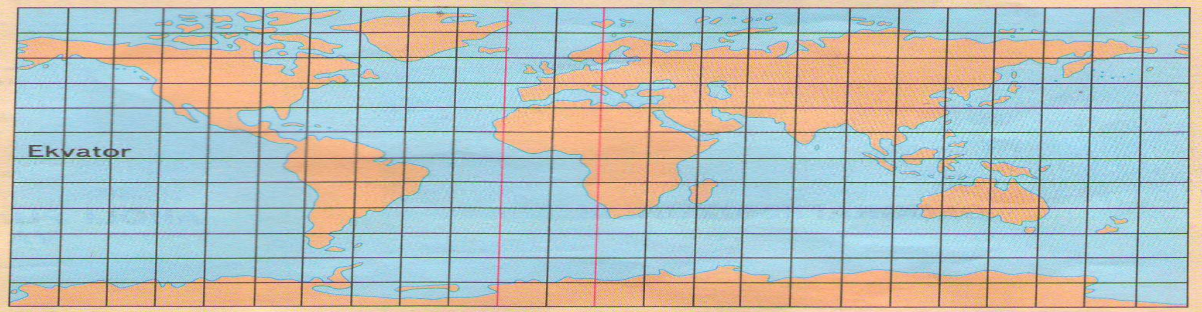

Zonalarning cho‘zilishidan olingan dunyo kartasi

YER YUZASI QOG‘OZ VARAG‘IDA TASVIRLANGANDA XATOLIKLARDAN HOLI BO‘LMAYDI

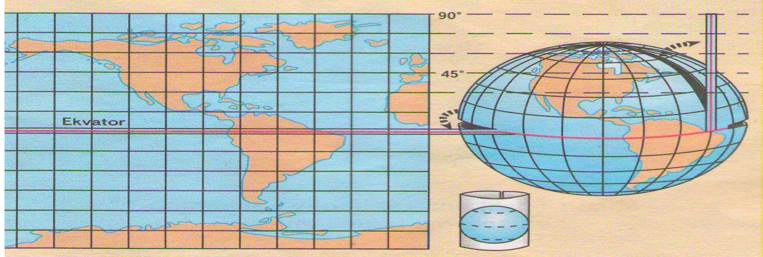

EKVATORDAN QUTBLARGA TOMON XATOLIKLAR ORTA BORADI

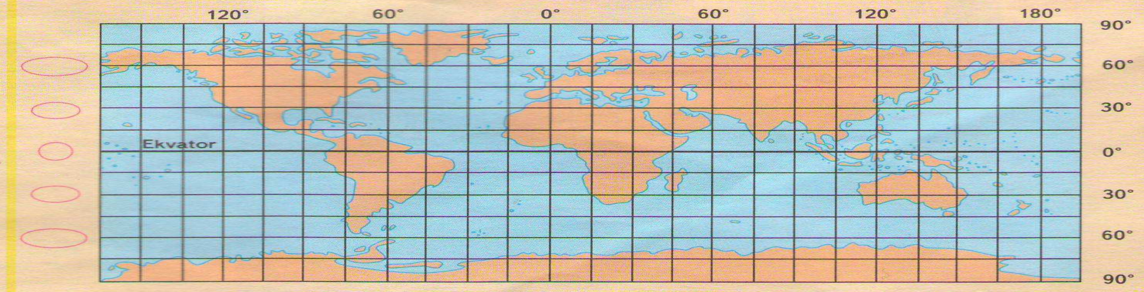

YERNING QUYOSH ATROFIDA YILLIK HARAKATI

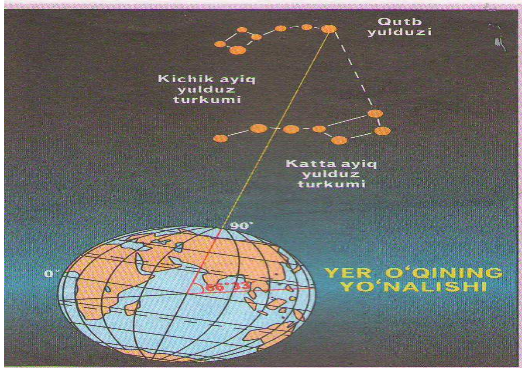

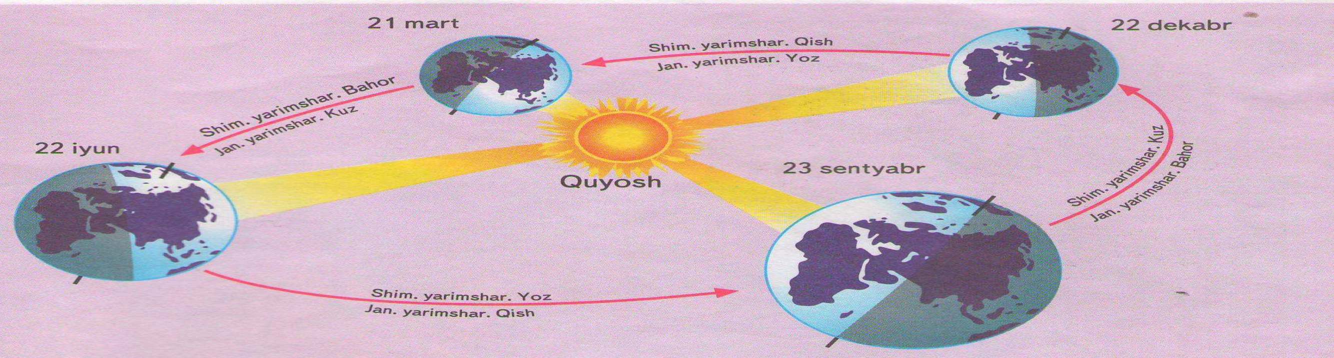

YERNING QUYOSH NURI BILAN YORITILISHI

MO''TADIL MINTAQADA QUYOSHNING TURLI FASLDA GORIZONTDAN BALANDLIGI

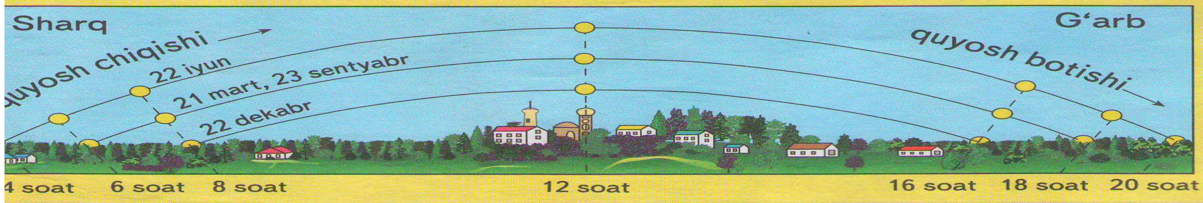

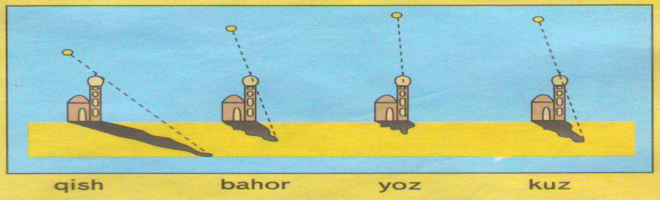

YERNING QUYOSH NURI BILAN YORITILISH MINTAQALARI

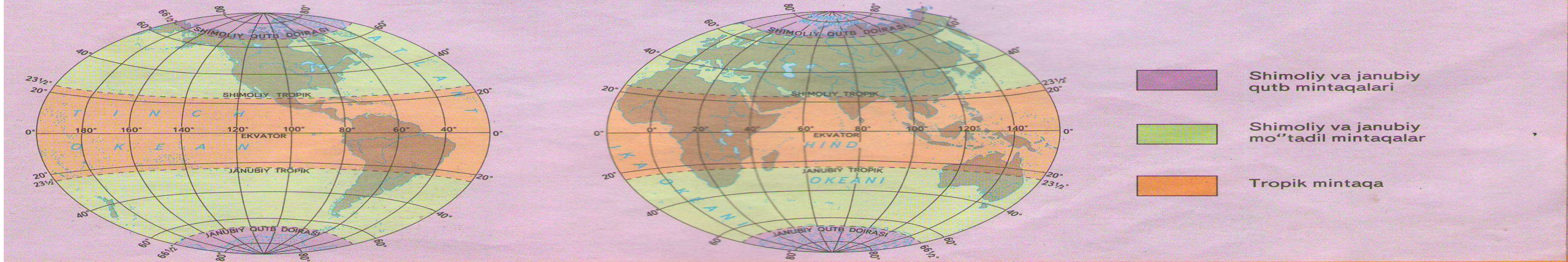

18 KARTANI O'QISH UCHUN NIMANI BILISH KERAK

GEOGRAFIK KENGLIK

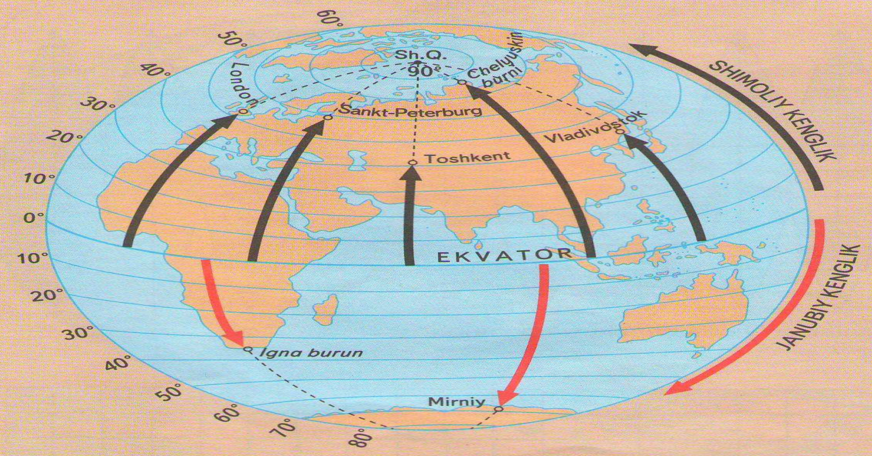

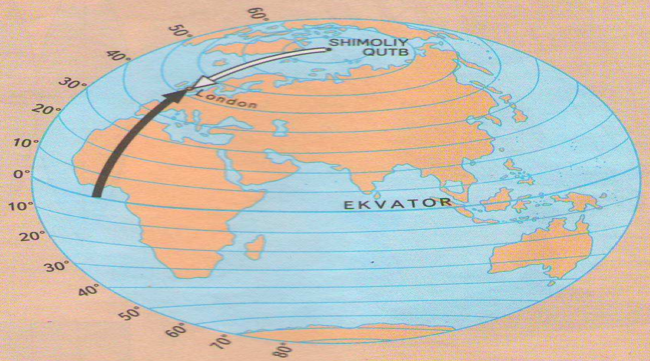

London kengligini qaysi strelka ko'rsatadi, qorami yoki oqmi?

GEOGRAFIK UZUNLIK

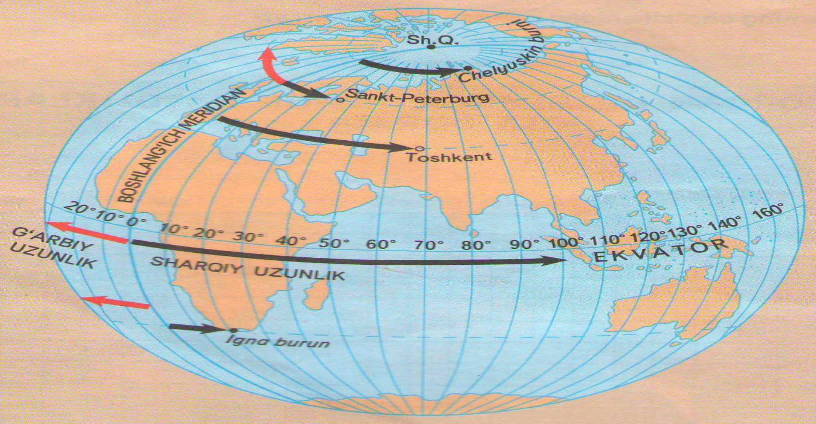

AHOLI PUNKTINING GEOGRAFIK KENGLIGI VA UZUNLIGINI ANIQLASH

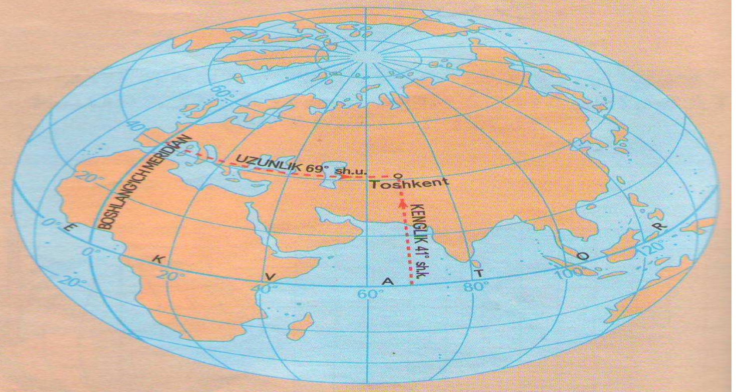

Misol: Toshkent - shimoliy kenlikning 41° va sharqiy uzunlikning 69°da

-Географиялық карталарда ҳәр-түрли ўақыя ҳәдийселер сүўретленгени ушын, олар жүдә ҳәр қыйлы болады. Картатаныўда төмендеги түсиниклер ушырайды:

-Тарх (план) – орынның улкен ишинде (5000 ҳәм оннан үлкенирек) дүзилген сызылма болып есапланады. Сызылмада майданы онша үлкен болмаған киши-киши орынлар көрсетиледи.

- Карта-Жер жүзин киширейтирилип ҳәм улыўмаластырылып шәртли белгилер менен тегисликке түсирилген көринислер болып табылады. Олар тәбийий ҳәм экономика-социаллық ўақыя ҳәм ҳәдийселер көрсетиледи.

- Аэрофотосуўрет – таяр ҳәм басқа өзи ушар әсбаплар жәрдеминде алынған Жер жүзиниң яки оның бир бөлегиниң көриниси. Олар арқалы жердиң дүзилиси, рельефи, өсимлик қатламы, жоллары, аўыллар, буйымлар ҳәм кәрханалардың жайласыў орны анықланады.

- Космоссүўрет – Жердиң ҳәм басқа планеталардың космос кемелери жәрдеминде алынған көриниси. Ҳәр бир план, карта ҳәм космос ҳәм аэросүўрет белгили бир масштаб бериледи.

- Масштаб – бул картадағы сызықлық узынлығы. Жер жүзиндеги сол сызықлық узынлығы Жер жүзиндеги сол сызыққа мәс келетин ҳақыйқый узынлыққа қаратады. Ол картадағы көринис неше мәрте киширейтирилгенин көрсетеди.

- Картаның өлшеми 1:1 000 000 Өлшемлер саны, сызықлы ҳәм сөзли болады. Санлы өлшемлер кериден ибәрат, оның бөлшек үсти 1-ге тең, бөлшек асты болса карта көринис неше мәрте кишириўтирилгениң көрсетеди. Сызықлы өлшем – бул тең бөлеклерге бөлинген туўры сызықлы болып есапланады. Ҳәр бир бөлек қанша аралық теңлиги оның үстине жазып қойылалы. Сөзли өлшем картадағы 1см аралық ҳақыйқатта қаншаға теңлиги көрсетиледи. Мәселен 1см 10 км шекем.

Dıqqatların'ız ushın Raxmet.